

Oris razsodnega postopka po novem italijanskem procesnem zakoniku.

Dr. Vladimir Orel.

Še danes veljavni italijanski zakonik o postopku v civilnih stvareh, sestavljen po vzorcu Napoleonovega kodeksa, sega v l. 1865., ko je stopil v veljavo. Sistematično spremembo je doživel deloma z uvedbo sumarnega postopka z zak. z dne 31. avgusta 1901. Z zak. z dne 8. decembra 1913 je bil uveden pri okrožnih sodiščih sodnik poedinec. Poskus pa se je izjalovil ter je bil ta zakon kratek čas potem stavljen iz veljave. Tudi uvedba sumarnega postopka ni prinesla zaželenega uspeha, ker so pomanjkanje ustnosti, prepogoste preložitve narokov in drugi načini zavlačevanja pravde omogočali, da so se pravde vlekle v nedogled, posebej ako so prišle v roke manj skrupoloznim ljudem. Gospodar pravde so bile stranke, ki so imele nad potekom pravde vso oblast. Sodnik je bil le opazovalec in je čakal spis za sodbo. Sedaj je bil uveljavljen dne 28. oktobra 1940 nov zakonik, ki bo stopil v veljavo 21. aprila 1942, (codice di procedura civile). Uvodno poročilo k novemu zakoniku pravi, da je potreba po reformi civilnega pravnega postopka nastala že l. 1865., ko je stopil v veljavo zakonik, in da so se pomanjkljivosti s časom še povečale.

Stari zakonik sloni na načelu pismenosti, sodnik nima stika s strankami, iniciativa ni v njegovih rokah. Novi zakonik je položil nasproti temu težišče vse pravde v sodnikove roke. Postopek se mora končati brzo, ne sme vsebovati starih formalističnih predpisov, ničnostim se je treba čim bolj izogibati. Elastičnost odredbe zoper zavlačevanje, neposrednost in ustnost so načela, na katerih sloni novi zakonik. Ta načela pa dopuščajo tupatam tudi izjeme.

Sistematično temelji zakonik na popolnoma določenih normah, ki jih mora sodnik spoštovati. Toda da bi formalizem strogih norm ne bil preoster, kadar zahteva kompliciranost daljšega pripravljalnega in dokaznega postopka kot pri preprostih stvareh, ima sodnik odprtih več poti, da lahko zadovolji tudi načelu ustnosti in elastičnosti in izbere ono, ki jo smatra za primerno, toda vedno v okviru zakona. Tudi v razdelitvi snovi je novi zakonik razdeljen drugače od starega. Stari zakonik prehaja po pičlih določbah o pristojnostih in tožbe takoj k pravnemu ali razsodnemu postopku, kar tvori bistveni in najboljšežnejši del postopnika.

Po razpredelbi novega pravnega zakonika pa so obravnavana najprej poglavja o sodniku (in sicer obsežno), o sodnih organih, o državnem pravdništvu, o strankah, o braniteljih (zastopnikih), o tožbi, o sodniški oblasti, o pravnih dejanjih. Predmet druge knjige je postopek pred razsojajočim sodiščem in sicer najprej pred okrožnim sodiščem (tribunale), potem pred okrajnim sodnikom (pretore), nato pred mirovnim sodnikom (conciliatore), nakar slede pravna sredstva in postopek v korporativnih stvareh.¹ V tretji knjigi so določbe o izvršbi, v četrti pa posebni postopki: postopek o plačilnih poveljih, o rabokupnem postopku, o zavarovalnem postopku in zavarovanju dokazov, o zakonskih pravnih, o nepravdnem in končno o delibacijskem postopku ter o razsodnikih. Cela knjiga ima 831 členov, od tega odpade 473 členov na prvo in drugo knjigo, t. j. razsodni postopek. Vsa snov je precej kratko obravnavana. Tudi posamezni členi niso obsežni. Sistematična razlika med starim in novim zakonom pade v oči na prvi pogled. Največja važnost se polaga na funkcije sodnika in pomožnih organov, dočim je šel stari zakon in medias res t. j. v postopek pred razsojajočim sodiščem. V poročilu se vidi sistematična ureditev civilnopravnega gradiva v tem, da se naslanja na teoretsko podstavo, na kateri temelji italijansko kazenski pravdni zakonik iz l. 1930. Poročevalec poudarja izrečno, da ni hotel napraviti zakona, ki bi bil izraz kake teoretične šole, pač pa zakon za narod in režim.

Vsekakor se iz uvrstitve poglavij o sodnem pomožnem osebju, o strankah, o pooblaščenih, o dolžnostih in odgovornosti istih, o sodniški oblasti, o obliki vlog in odločb, o rokih, o ničnostih, ki so po večini na novo izdelana, vidi, da je temelj novega razsodnega postopka postavljen na solidno podlago, ki je po prejšnjem zakonu ni bilo. V novem zakoniku je vse to urejeno sistematično po poglavjih, dočim je bilo to prej le v neznatni meri spojeno v poglavju o postopku pred razsojajočim sodiščem. V tem je, ako gledamo s teoretične strani, prednost novega zakonika. Da je zakonodavec vse te institucije zbral v eno knjigo, jih točno in izčrpno izdelal, je gotovo vrlina tega

¹ Pod delovno pravo spadajo spori o kolektivnih pogodbah, o službenem razmerju, o kolonskih odnosih in spori o socialnem zavarovanju. Vse to je bilo prej urejeno s posebnimi zakoni, sedaj pa je strnjeno vse v enotni sistem civilnega postopka, ker je poverjena razsoja o istih sodniku. Prej so bili veččaki prisedniki teh posebnih sodišč, sedaj je sodnik sam, pomočnik pa mu je strokovni svetovalec.

dela. Ostale tri knjige obravnavajo isti predmet kot pri starem zakonu in s to razliko, da slone sedanje določbe zakona na popolnoma drugih načelih. Duh Kleinovega postopka mu daje svoj žig, akoravno se zakonik ni mogel otresti popolnoma tradicij starega, ki bodo v praksi precej zasenčile vrline novo uvedenih institucij, kakor bomo videli v naslednjem.

Sledeča razmotrivanja navajajo one določbe novega zakonika o räsodnem postopku (*processo di cognizione*), da se vidi v glavnem potek postopka in da se pokaže na bistvene razlike nasproti staremu zakoniku.

Za pristojnost je sprejeto, da jo je presojati po času vložitve tožbe (čl. 5) ter da poznejše spremembe nimajo vpliva na isto. Prej to načelo ni bilo uzakonjeno. Mirovni sodnik je pristojen za pravde do 1000 L (prej do 400) in v najemnih stvareh do 2000 L. Okrajni sodnik je pristojen za spore od 1000—10.000 L (prej 5000). Okrožno sodišče je pristojno za spore nad 10.000 L. Ne glede na vrednost spornega predmeta je pristojno še za vse davčne in pristojbinske stvari, za pravde o civilnem stanju, tožbe o ponarejenih listinah, za stvari nedoločene vrednosti in za nepremičninske dražbe (čl. 9). Krajevna pristojnost se spremeni s sporazumom strank, če izhaja to iz pismenega dogovora. To ne velja za pravde iz čl. 70, kjer prisostvuje državni pravdnik, izvršilne stvari, opozicijske tožbe, zavarovalne ter posestne spore itd. Nedopustnost pravne poti (čl. 37) se mora v vsakem stanju pravde ugotoviti po službeni dolžnosti. Isto velja za samosvojo stvarno in krajevno pristojnost, ki se s sporazumom strank ne da spremeniti (čl. 38). Stvarna pristojnost po vrednosti predmeta se mora ugotoviti po službeni dolžnosti, toda samo na prvi stopnji. Krajevno nepristojnost je treba prigovarjati takoj s prvim dejanjem v pravdi, t. j. z odgovorom na tožbo, če ne nastopi izključitev. Velja, da se nepristojnost ni prigovarjala, če se ni obenem navedlo sodišče, ki naj bi bilo po toženčevem naziranju pristojno. Za rešitev predhodnega vprašanja, ki nastane med pravdo in za katero bi bilo po vrednosti ali predmetu pristojno višje sodišče, se mora stvar le temu odstopiti v odločitev (čl. 34).

Ureditev kompetenčnega spora. Težnja novih zakonodaj, da se prigovori in pristojnosti omeje, je prodrla tudi tu. Vsaka sodba, ki je rešila le kompetenčno

vprašanje, se pobija samo — *omisso medio* — z rekurzom na kasacijsko sodišče, ki odloči dokončno o istem.²

S kasacijskim rekurzom za rešitev kompetenčnega spora na kasacijsko sodišče se pobija:

1. Sodba o nedopustnosti pravne poti;³

2. sodba o prigovoru nepristojnosti, tekoče pravde in o dopustnosti kumulacije tožbe.

Ako se sodba, ki je izrekla nepristojnost pod 2), ne pobija s predlogom na ureditev kompetenčnega konflikta, postane izrek o nepristojnosti pravnomočen in obvezen tudi za sodišče, pri katerem se mora povzeti sporna stvar. Posebna sodba o pristojnosti (brez meritorne odločitve) v mejah pod 2. navedenih primerov se pobija samo z izrednim predlogom na kasacijsko sodišče (čl. 42). Sodba, ki je odločila o pristojnosti skupaj z meritorno rešitvijo, se pobija ali s predlogom na kasacijo ali po redni instančni poti, kadar se pobijata za eno izrek o pristojnosti in o tožbenem zahtevku (čl. 43).⁴

Razen kanclista in izvršilnega oz. vročilnega organa je sodnikov pomočnik še strokovni svetovalec (*consulente tecnico*, čl. 61 do 64). To je strokovnjak, ki ga pritegne sodnik k razpravi za posamezne posle ali pa kar za ves čas razprave. Ta strokovnjak ni odločujoč faktor ali nekak arbiter v svoji stroki, kot je to bilo v starem procesu, ampak le sodnikov svetovalec in tolmač. Veščak mora sprejeti to službo in samo iz izrednih razlogov ga lahko sodnik oprosti.

V čl. 69 do 74 je točno in izčrpno označen položaj državnega pravnika, kdaj mora nastopiti kot tožilec ali pa samo kot intervenient.⁵

² Zakon od l. 1865. je prevedel rešitev kompetenčnega spora samo med dvema sodiščema, ki sta se izrekli obe za pristojni ali nepristojni o eni ali isti stvari, ali ker so tekle podobne, koneksne pravde pred dvema ali več sodišči (čl. 108 in sl.).

³ Tudi pred meritorno odločbo s sodbo more zahtevati stranka s predlogom na združene sekcije kasacijskega sodišča, da rešijo prigovor nedopustne pravne poti (čl. 41).

⁴ Ureditev pristojnosti in sporov o pristojnostih je uvrščena takoj pri poglavju o pristojnosti. V načrtu prof. Carnelutti (*Progetto del codice della procedura civile*, Padova 1926, pag. 71) je obravnavana pred odločujočim sodiščem. Ureditev bolj spredaj ali zadaj ima razen sistematskega tudi praktičen pomen.

⁵ Na podlagi načela inkvizitorne pobude mora državni pravnik intervenirati v sporih o kolektivnih pogodbah, o mezdnem razmerju, kadar gre za javne interese, pri pravnih pred kasacijskim sodiščem, v zakonskih pravnih, v pravnih o civilnem stanju in o pravnih sposobnosti oseb.

Pravdna sposobnost v prejšnjem zakonu ni bila normirana in je moral novi zakonik to urediti (čl. 75), kakor tudi, kdo ima pravico predlagati skrbnika na čin.

Pred okrožnim in okrajnim⁶ sodiščem mora biti stranka zastopana po pravnem pomočniku ali zastopniku (difensore). Samo v posebnih primerih lahko oprosti okrajni sodnik stranko tega zastopstva. Pravdno pooblastilo ni bilo urejeno po starem zakonu. Novi zakonik določa, razen splošnih predpisov o pooblastilu, da pooblaščenec ne sme, ako ni izrečno zato pooblaščen, razpolagati s tožbenim zahtevkom. Stranka se da lahko zastopati po enem ali tudi po več pooblaščenih ter si sme privzeti k razpravi tudi strokovnega svetovalca. Stranke in pooblaščenici se morajo vesti pred sodiščem lojalno in pošteno in mora sodnik vsako pomanjkljivost v tem pogledu javiti disciplinskemu oblastvu. V prejšnjem pismenem procesu sankcije zaradi žaljivk niso bile predvidene. Za žaljivke, izrečene pri razpravi, prizna sodnik žaljeni stranki ali osebi denarno odškodnino (čl. 89).

Glede stroškov se drži tudi novi zakonik načel uspeha in delnega ali celotnega pobotanja. Pač je tudi stranka, ki je zmagala, lahko obsojena na stroške, če se je pregrešila proti lojalnosti ali poštenosti v pravdanju (čl. 92).⁷ Stroške, ki jih smatra sodnik za pretirane in nepotrebne, črta. Pooblaščenici smejo zahtevati, da se jim prisodijo stroški na breme nasprotne stranke v njihovo osebno korist in naslov.

Načelo borbe proti zvijačnosti (nelojalnosti) med pravdo hoče uveljaviti novi zakonik s tem, da obsodi nelojalnega, nepoštenega nasprotnika ne glede na izid pravde na stroške, ki jih je zagrešil s takim ravnanjem. Poleg tega se obsodi še stranka, ki je v slabi veri ali iz velike krivde napravila tožbo ali se upirala isti, na odškodnino, ki se odmeri v sodbi. Lojalnost, poštenost, slabo vero in veliko težko krivdo v sporu pred sodiščem je težko definirati. V načrtih so bile predvidene hude kazni za vsako vrsto nelojalnosti v pravdi, toda zakonik si jih ni osvojil in je uporabil namesto njih splošne izraze. Ti bodo zaradi preširoke splošnosti težko uporabljivi. Posebno še, ko bo zakonik malo dalj v praksi, se bo mimo teh sankcij kar molče prehajalo in se bo vsako,

⁶ S tem je sankcioniran dejanski položaj. Pri pismenem postopku je bilo izključeno, da bi se mogle stranke same zastopati in si napravljati pismene vloge, tako da so se posluževale odvetnikov.

⁷ Ta določba bo gotovo spadala med one mrtve paragrafe, ker je pojem vzet preširoko, da bi mogel priti kdaj v uporabo.

le količkaj na videz opravičeno zavlačevanje smatralo kot pravilno upiranje. Saj se da pojem zavlačevanja tako težko spoznati od pravilnega navajanja ali upiranja.

Sodnik, ki ugotovi neobstoj pravice, zaradi katere se je doseglo zavarovanje, vpisala zaznamba tožbe ali zastavna pravica ali uvedla izvršba, mora na predlog obsoditi podleglo stranko na odškodnino (čl. 96).

Če stranka umre med pravdo, se ista nadaljuje zoper njenega pravnega naslednika (čl. 140). Če se sporna stvar odsvoji, se pravda nadaljuje med prvotnima strankama (čl. 110).

Sodniška oblast. Načelo novega zakonika je, dati sodniku v roke oblast, da ne vodi pravde le na predlog strank, ampak da more tudi iz lastnega nagiba ugotoviti resničnost spornih okoliščin. Sodnikova oblast temelji na načelu zakonitosti, t. j. sodnik vrši svojo oblast na podstavi zakona. Toda dana je tudi strankam možnost, da predložijo sodniku, da reši spor na podlagi načela primernosti (*secundum equum et bonum*, čl. 114). Taka rešitev spora je mogoča na prvi in drugi stopnji. Sodba, ki jo izreče na podstavi tega sodnik, je neizpodbojna. Ta beneficij je zamišljen od zakonodavca kot pospeševanje poravnave, ko se stranke prepričajo, da njihove pravice niso tako trdne, kot so si v začetku predstavljale. Zato pa sodnik lahko priporoči takšno rešitev v korist obeh strank še na drugi stopnji, posebno če je spor zamotan in dolgotrajen. Načeli na *eat iudex ultra petitum, iudex secundum aligata et probata decidere debet*, sta uzakonjeni sedaj s čl. 112 in 113. Ravno tako je novo v postopku, da se mora sodnik ozirati samo na dokaze, ki so jih predlagale stranke. In sicer morajo stranke navesti priče imenoma. Izjemoma jih sme sodnik poklicati tudi po službeni dolžnosti (čl. 257), ako se pri zaslišanju katera od prič sklicuje na druge, ki vedo kaj o stvari. Sodnik stavi lahko predlaganim pričam ne samo vprašanja o okoliščinah, o katerih so predlagane, ampak vsa ona, ki jih smatra koristna za pojasnitev (čl. 250). Če meni sodnik, da je predlagala stranka preveč prič o neki okoliščini, lahko nepotrebne priče črta (čl. 245). Vse to seveda, kolikor je dokazovanje s pričami dopustno.

Načelo svobodne dokazne ocene je tudi na novo uzakonjeno (čl. 116). Sodnik si lahko ustvari prepričanje iz odgovorov strank in njihovega vedenja pred sodiščem. Pri tem se je moral zakonodavec ozirati na zakonite dokaze, ki so določeni v državljskem zakoniku, in ni

smatral,⁸ da bi se s tem, če so se obdržala določena dokazila kot priznanje, odločilna (glavna) prisega, domneve, tedaj če so se obdržale činjenice, katerih ocenjevanje je sodniku odvzeto, rušilo načelo svobodne dokazne ocene. Vendar to načelo prevladuje in je vse navedeno le izjema.

Ojačanje sodnikove pozicije je njegova pravica, izpraševati stranke v informacijo (čl. 112), in sicer v vsakem pravnem štadiju.⁹

Za spise ni predpisana posebna oblika, če je zakon ne zahteva izrečno (čl. 121).

Sodni jezik je italijanski. Osebe, ki znajo italijanski, morajo govoriti v tem jeziku. Oseb, ki italijanščine ne razumejo, sodnik ne sme izpraševati v njenem jeziku, če tudi bi dotični jezik znal (čl. 122). Zapisnik sestavi zapisnikar pod sodnikovim vodstvom, podpišeta ga sodnik in zapisnikar (čl. 130).¹⁰

Vročitve sodnih obvestil in spisov izvršuje sodni kanclist ali izvršilni in vročevalni organ, kakor je v zakoniku odrejeno. Sicer tu ni posebnih novosti, kakor da lahko sodnik odredi drugačen način vročitve, kakor je predpisano.

Glede rokov je novost, da se podaljša za naslednji delovni dan, če bi se sicer končal s prazničnim dnevom (čl. 155).

Ničnosti skuša zakonik kolikor mogoče izločiti. Čl. 156 pravi, da se ne more izreči ničnost, ako je dotično dejanje doseglo nameravani namen. Ničnost, ki se ne uveljavlja po službeni dolžnosti, mora stranka grajati pri prvem predlogu po ničnosti. Ničnost zaradi pomanjkljive sestave sodišča je neozdravljiva in se nanjo pazi po službeni dolžnosti. Prav tako, če ni sodnikovega podpisa na sodbi. Novi zakonik ne pozna ničnostne sodbe, ampak samo predlog, da se izreče ničnost v onih res omejenih primerih, sicer se mora ničnost uveljavljati s prizivom ali s kasacijskim rekurzom. Ako je mogoče, odredi sodnik obnovitev ničnega dejanja. Strankini pooblaščenci in sodni organi so odgovorni za škodo, če so ničnost zakrivali.

⁸ Ker novi civilni zakonik še ni bil izdan v celoti, je moral imeti zakonodavec v vidiku tako strukturo bodočega civilnega zakonika kakor tudi določbe sodnega pravilnika, ki se je tudi šele pripravljajal.

⁹ Stari zakon je ni poznal.

¹⁰ Predpisi o zapisniku so pičli, če presojava naš pravniki zakon, in potrebni točnih določb, kaj vse pride v zapisnik. Tu odvisi vse le od sodnika, niti ni mogoče grajati pomanjkljivosti ali netočnosti istega.

Postopek pred razsojajočim sodiščem se začne s tožbo. Ta mora obsegati navedbe, dokazna sredstva ter poziv tožencu, da se v določenem roku konstituira kot toženec, ker bi se sicer postopalo v njegovi odsotnosti (kontumacija). Spis tožbe vroči tožitelj v vročitev vročevalnemu organu, ne sodišču. Tožitelj se konstituira pred sodiščem s tem, da predloži v sodni pisarni predlog za vpis tožbe v register tožb, izroči svoj zvezek z izvrinikom vročene tožbe in pooblastilom ter event. listinami, ki jih ponuja v dokaz. Toženec se v smislu poziva tudi konstituira in sicer tako, da predloži odgovor na tožbo v sodni pisarni v svojem zvezku, kjer je tudi prepis vročene tožbe, pooblastilo in event. listine. Vse ugovore mora uveljaviti toženec že v odgovoru na tožbo (eventualno načelo), tudi mora navesti dokazila. Prav tako mora že v njem naznaniti spor, ako to namerava.¹¹

Ko sta se obe stranki konstituirali, morata v tožbi, odgovoru nanjo ali pa s posebnim predlogom predlagati imenovanje pripravljalnega sodnika. Ta predlog je vezan na prekluzivni rok 30 dni od dneva konstituiranja. Zamuda ima ugasnitev postopka za posledico. Predsednik sodišča imenuje pripravljalnega sodnika,¹² ki naj z razpravljanjem pripravi pravdo tako, da jo more, ko je izvršil vse sklepe in potrebne dokaze, prednašati sodnemu zboru, ki bo razsodil. Pripravljalni sodnik uredi ves dejanski stan in omeji z naredbo dokaze na sporne okoliščine. Tako lahko delimo postopek na pripravljalni in dokazni. Vsi dokazi se dopuste z naredbo.¹³ Funkcija pripravljalnega sodnika je tedaj iz temelja nova za italijansko sodstvo. Pripravljalni sodnik vodi razpravo ustno do konca in odloča z naredbo. Vedno je isti sodnik, v neposrednem stiku s strankami in se menja samo iz važnih razlogov ali zaprek. Svoje naredbe sme vselej spremeniti ali razveljaviti. Če pa so bile storjene v sporazumu s stranko, se brez privolitve strank ne smejo več

¹¹ Novi zakonik si je nadel nalogo, da dosedanje zavlacavanje prepreči na vsak način. V nekem oziru so te prekluzije v nasprotju z načelom uradne iniciative, da se zagotovi istiniti dejanski stan. Toda popolna svoboda navajanja je morda, kakor se ve iz prakse, večje zlo.

¹² Tako je rešen spor med pristaši kolegialnega in posamičnega sodstva, ki se je začel že z zak. z dne 8. decembra 1913, ki je poskusil uvesti sodnika poedinca.

¹³ V nasprotju s stari zakonikom, kjer so bili dokazi dopuščeni s sodbo (tzv. *sententia interlocutoria*), ki jo je stranka lahko izpodbijala v vseh stopnjah.

razveljaviti. Tu so izraženi principi neposrednosti in kontinuitete postopka.

Odločbe izreka sodnik s sodbo, z naredbo in odlokom. *Sodba* (sentenza) mora razen običajne glave vsebovati zaključke strank, jedrnato navedbo o poteku postopka in razloge v dejanskem in pravnem oziru ter izrek. Razglasi se z izročitvijo iste sodni pisarni (čl. 152, 153). *Naredbe* (ordinanze) morajo biti kratko obrazložene. *Sklepi* ali odloki (decreto) se objavljajo po službeni dolžnosti ali na predlog. Ni treba, da so obrazloženi.

Zoper naredbe, izrečene na razpravi pred sodnikom po edincem, ni pravnega sredstva, ker velja načelo, da so vse naredbe le začasne, ki jih spremeni lahko sodnik sam (čl. 178) in da odloči o njih končno sodni zbor, ki mu predloži pripravljalni sodnik stvar v razsojo (čl. 276). Kar se tiče naredb o denarnih globah in o ugasnitvi postopka, ni proti njim pravnega sredstva. Sicer je mogoča pritožba (reclamo) na istega sodnika v treh dneh po sprejemu naredbe. Ta odločba je dokončna (čl. 179, 308).

Ako stranke na razpravo ne pristopijo, ugasne postopek (čl. 181).¹⁴

Če pristopi na razpravo samo toženec in ne zahteva, da se postopa v tožiteljevi odsotnosti, odredi sodnik nov narok in povabi ponovno tožitelja. Če ta zopet izostane in če toženec ne predlaga, da se razpravlja o meritu, izreče sodnik ugasnitev postopka (čl. 181).

Zamuda je podana tudi tedaj, če se stranke sploh niso konstituirale. V tem primeru izreče sodnik ugasnitev postopka. Če se je konstituirala samo ena stranka, se izreče zamuda nedošle stranke z naredbo (§ 171). Če stranke med postopkom ne pridejo na razpravo, in če tudi na to ne pridejo, odredi sodnik novo razpravo, in če tudi na to ne pridejo, izreče ugasnitev postopka z naredbo, zoper katero ni pravnega sredstva (§ 309).

Ugasnitev nastopi tudi zaradi umika (rinuncia), če sta ga sprejeli obe stranki. Posledica je povrnitev stroškov. Prav tako sledi neaktivnosti strank pri prevzemu postopka ugasnitev istega (čl. 306, 307).

Zamuda torej ne povzroči, da bi se smatrale trditve došle stranke za resnične, posledica je le ugasnitev postopka. Če hoče došla stranka meritorno sodbo, mora postopek nadaljevati. Zato se zamudna stranka vedno lahko konstituira

¹⁴ Različno od našega mirovanja je pravna posledica ugasnitve postopka, ki razveljavi vsa dotlej napravljena sodna dejanja (čl. 310).

do naroka, na katerem odredi pripravljalni sodnik, da predloži spor sodnemu zboru v odločitev. Če dokaže zamudnik ničnost vročitve tožbe, ali da je bil po višji sili ali nepredvidenem dogodku oviran, da bi se konstituiral, mu dovoli sodnik *purgatio morae* z naredbo, ki se ne da posebej pobijati. Če hočemo primerjati te določbe z onimi starega italijanskega zakona, se vidi, da je nedelavnost nedošle stranke, ki bi hotela zavlačevati postopek, omejena. Saj opozicija zoper sodbo, ki izide — seveda po rednem postopku in ne zamudnem, — na podstavi razprave, kjer prisostvuje samo ena stranka in se izvajajo dokazi, ni več dopustna.¹⁵ Tu se vidi, kako je težko, med ljudstvom ukoreninjene določbe zakona spremeniti popolnoma.

Prvi narok je zato, da stranke ustno natančno navedejo svoj zahtevek, prigovore in, ako je treba, lahko predlagajo spremembo istih (čl. 183). Nanj morajo pristopiti stranke osebno. Vse te nove navedbe napravijo stranke ustno in samo, če smatra sodnik potrebno, odredi, da predlože o tem zapis (memoria) na prihodnji razpravi, ki se določi za to. Po tej razpravi nimajo stranke nobene možnosti več predlagati nove dokaze in prigovore ter so prekludirane z izjemo, če govore zato važni razlogi. Prav isto velja tudi za trditve. Tudi glede njih je uvedel novi zakonik omejitve, da bi se preprečilo zavlačevanje in nove preložitve. Čl. 163 nalaga, da je treba navesti že v tožbi vse trditve in dokaze, čl. 167 pa, da v odgovoru na tožbo vse prigovore in dokaze zanje. Res, da na prvem naroku lahko stranke spremenene predloge, prigovore in zaključke, toda vedno kot posledico onih že v vlogah navedenih. Le kadar smatra pripravljalni sodnik v korist pravilne presoje, se navedejo lahko še novi prigovori in predlagajo novi dokazi (čl. 183). Po prvem naroku so nova navajanja in novi dokazi dopustni samo iz važnih razlogov (čl. 184). Na podlagi izvedenih dokazov in preden predloži sodnemu zboru spor v rešitev, pozove pripravljalni sodnik stranke, če smatra potrebno, da spremenene svoje končne zaključke (čl. 189).

Prvi narok je namenjen tudi za poskus poravnave. Poravnava se mora zabeležiti v zapisniku. Poskusi poravnave so dopustni tudi med postopkom pred pripravljalnim sodnikom.

Kar se tiče dokaznega postopka, je sprejeto tudi v novem zakoniku glavno načelo, da se sodnik ne sme

¹⁵ Po starem zakoniku je bila dopuščena zoper zamudno sodbo opozicija.

ozirati na dokaze, ki niso bili predloženi. Tedaj načelo razpolaganja po strankah, ki pa ne velja za strokovnega svetovalca, ki ga sodnik sam imenuje. Tudi pregled oseb in stvari (čl. 118) odredi sodnik po službeni dolžnosti, prav tako ogled na kraju samem (čl. 258) in končno predložitev listin ali druge stvari, ki je važna v sporu (čl. 210).

Strokovni svetovalec izvrši svoje službeno dejanje lahko sam tudi brez sodnika, ako ta tako določi in tudi zunaj sodnega okraja. Če je v to pooblaščen od sodnika, izprašuje tudi sam stranke in druge osebe. Te oblasti strokovnega svetovalca ne najdemo v novejših zakonodajah. Iz važnih razlogov sodnik strokovnega svetovalca lahko menja.

Ako smatra predsednik sodnega zbora za potrebno, ga povabi tudi na razpravo pred sodnim zborom ali celo k posvetovanju. Pri računskih razpravah poveri sodnik strokovnemu svetovalcu poravnavo strank in sestavo zapisnika o poravnavi, ki mu podeli sodnik izvršljivost. To je s o d n i strokovni svetovalec. Stranke same pa imajo lahko tudi svojega strokovnega svetovalca, ki je v pomoč sodišču, pristojuje naroku in tudi posvetovanju, kjer je pričujoč sodni svetovalec.

Izven območja okrožnega sodišča izvede dokaze za prošeni okrajni sodnik. Temu se v naredbi določi rok, v katerem mora izvesti dokaz, določi se obenem že tudi ponovna razprava pred razsojajočim sodiščem.

Ako ne pristopi na razpravo za izvedbo dokaza pred pripravljalnim sodnikom nobena stranka, izgube stranke pravico do dokaza oziroma tista, ki je izostala. Samo odsotnost iz važnih razlogov rehabilitira stranko v pravici dokaza.

Drugače kot v našem zakoniku je urejena inštitucija priznanja. Sodno priznanje se vrši s formalnim zaslišanjem strank na podstavi sestavljenih vprašanj in naredbe, ki je dopustila ta vprašanja. Druga vprašanja kot dopuščena brez sporazuma strank niso dovoljena. Izostanek od zaslišanja se smatra kot potrdilo stavljenih vprašanj (čl. 232).

Razpravljalno načelo je prodrlo tudi pri dokazovanju s pričami s tem, da sme zastaviti sodnik sam potrebna vprašanja in ne samo ona, za katera je priča predlagana (čl. 253), ter da pozove lahko po službeni dolžnosti one priče, na katere se poziva druga priča (čl. 257). Tudi lahko zniža število prič, ako so preštevilne (čl. 245).

Združitev pravnih je urejena prav tako kot v prejšnjem zakonu o sumarnem postopku z razliko, da odredi sodnik združitev sedaj po službeni dolžnosti.

Pripravljalni sodnik, ki je opravil vse formalnosti glede zaključnih (končnih) predlogov, ki so si jih stranke izmenjale (čl. 189, 190), določi dan razprave pred sodnim zborom. Pripravljalno in dokazno postopanje kot prvi del sodnega delovanja je končano. Pripravljalni sodnik predloži stvar sodnemu zboru v rešitev, bodisi da je poprej z naredbo dopustil dokaze in jih izvedel, ali pa da se more razsoditi brez istih. Naredbe o tem ne smejo prejudicirati odločbi spora. Drugi del, t. j. razsoditev se razvija pred senatom. Ta odloči po posvetovanju najprej prejudicialna vprašanja, bodisi da so tako stranke predlagale ali po službeni dolžnosti, ter preide nato k meritorni presoji. Pri tej preskusi najprej vse doslej izdane naredbe in dokaze, revidira takorekoč v formalnem kakor v meritornem pogledu ves postopek pripravljalnega sodnika. Stranke imajo pravico, da zahtevajo pred senatom ponovno odločitev o vseh naredbah, ki so bile izdane. Na ta način, ako je sodni zbor drugačnega mnenja, lahko spremeni odredbo pripravljalnega sodnika. Da bi se s tem ne ogražal celotni postopek, izveden pred pripravljalnim sodnikom, predpisuje čl. 187, da more pripravljalni sodnik predložiti sodnemu zboru v razsojo meritorno vprašanje, ki je za razsojo prejudicialne narave, ako bi odločitev o tem vprašanju mogla dovesti pravdo do zaključka. Isto velja o prigovorih nedopustnosti redne pravne poti, pristojnosti ali drugih prejudicialnih vprašanjih. Sodni kolegij mora izčrpati vse predloge in ugovore v eni sodbi, ki se zove **k o n č n a s o d b a**. To izreče, ko je meritorna stvar zrela za razsojo ali na podlagi prejudicialnega vprašanja. Utegne se primeriti, da bo senat glede kakih naredb drugačnega naziranja kakor pripravljalni sodnik in da je potrebna nadaljnja razprava zaradi pomanjkljivega postopka. Tedaj vrne senat stvar z naredbo pripravljalnemu sodniku v ponovno razpravo s potrebnimi navodili (čl. 279/1). **Z d e l n o** sodbo pa razsodi senat: a) če mu je bilo predloženo samo eno prejudicialno vprašanje, toda je navzlic temu treba nadaljnjega razpravljanja (čl. 279/2); b) če hoče rešiti sodišče del merita ali kako prejudicialno vprašanje. V tem primeru pa mora dati odredbe za nadaljnje razpravljanje (čl. 279/3). Toda če je več zahtevkov, če so le nekateri zreli za razsojo in je treba glede ostalih nadaljevat i z dokazovanjem pred pripravljalnim sodnikom, da z naredbo na-

vodila glede nerešenih vprašanj. Končna sodba je samo tedaj na mestu, ako se pravda zaključi končno bodisi z meritorno rešitvijo ali pa s prejudicionalno, za katero ni treba nadaljnjega postopka. Cilj novega zakonika je, da se izreče v vsakem sporu samo ena sodba in da se ne bo — kot po starem — križalo več sodb nižjih in višjih stopenj.

Odložitev postopka je dovoljena: 1. zaradi suma kaznivega dejanja; 2. zaradi prejudicionalnosti spora pred sodiščem ali upravnim oblastvom, ki je odločilna za ta spor; 3. na predlog obeh strank, toda ne več kot za štiri mesece (čl. 296). Prevzem postopka se odredi v naredbi o odložitvi in določi razprava, v nasprotnem primeru na predlog, ne kasneje od 30 dni, ko je zadržek preстал.

Učinek odložitve je, da začno vsi roki teči šele od novega naroka (čl. 298).

Glede prekinitve postopka (smrt ali izguba pravdne sposobnosti stranke ali prokuratorja) so ostale določbe prejšnjega zakona večinoma nespremenjene.

Postopek pred okrajnim in mirovnim sodnikom je isti kot pred okrožnim sodiščem. Tožbe na zapisnik vzame sodišče samo do 2000 L. Tožba mora obsegati: označbo sodišča, dejanske navedbe in predmet tožbe. Konstituiranje strank se vrši prav tako kot pri okrožnih sodiščih, prav tako tudi prvi narok. Sodnik gre strankam na roke, jih opozori na pomanjkljivosti v predlogih in vlogah ter jim po potrebi določi rok za popravilo. Glede dokazov je pa v razliki s postopkom pred okrožnimi sodišči suveren (čl. 115), ni vezan samo na predložene dokaze, ampak sme vzprejeti po službeni dolžnosti tudi druge.

Pravna sredstva so: priziv, kasacijski rekurz, obnovitvena in opozicijska tožba. Pobijalnim sredstvom sta podobna predlog, da se izreče ničnost (čl. 156) in predlog o ureditvi pristojnosti sodišč (čl. 41 sl.).

Rok za priziv, obnovitveno in opozicijsko tožbo zoper sodbe mirovnega sodnika je 10 dni, zoper druge sodbe 30 dni, kasacijski rekurz se vlaga v roku 60 dni.¹⁶ Ti roki prično teči z vročitvijo sodbe (čl. 325, 326). Sodbe se vročajo kakor vse druge naredbe in vloge po konstituiranju strank istim v njih prebivališču ali pri izbranem prebivališču v roke odvetnika (čl. 170). Vročitev sodbe se izvrši na pobudo stranke (čl. 285). Ne glede na to, kdaj se opravi vročitev sodbe, se priziv in kasacijski rekurz

¹⁶ V starem zakoniku tri mesece.

ne moreta vložiti več, ko je preteklo eno leto po razglasitvi sodbe (čl. 327).^{17 18}

Priziv ni dopusten, ako se mu je stranka odrekla ali ako je sodbo izrečno ali molče odobrila t. j. se zadovoljila s sodbo.¹⁹

Priziv je izključen razen v že navedenih primerih še pri delnih sodbah, ki se pobijajo skupaj s končno sodbo, pri sodbah po čl. 114, izrečenih na podlagi primernosti (sodnega preudarka) ter pri sodbah mirovnih sodnikov do 600 L. Priziv zoper delno sodbo si je treba na razpravi izrečno pridržati. Inštančna pot je običajna kakor pri vseh zakonodajah.

Ob največji odpor je zadeval predlog o prepovedi novosti v prizivnem postopku, ki je predrta le s težavo. Novi prigovori so dovoljeni le, če so podani zato važni razlogi. Vsi predlogi in prigovori, ki jim ni bilo ugojeno v sodbi prve stopnje, se smatrajo, da se jim je stranka odrekla, če jih ne predlaga ponovno v prizivnem postopku.

Postopek na prizivni stopnji se razvija kakor na prvi stopnji. Predsednik imenuje sodnika poedinca (pripravljalnega sodnika), ki na prvi razpravi poskusi poravnavo, ugotovi ali so se stranke pravilno konstituirale, ali so vročitve v redu, ali je priziv sploh dopusten, ali ni formalnih pomanjkljivosti. Izreče tudi prizivateljevo zamudo, če ne pride na prvo razpravo, ne da bi navedel zato pravega razloga. Vse naredbe o teh stvareh izreče pripravljalni sodnik in pozove stranke, naj predložijo zaključke, na kar odredi razpravo pred sodnim zborom (čl. 350). Zoper te naredbe je dopustna pritožba v 10 dneh na senat, ki odloči s sodbo. Z naredbo le, če gre za začasno izvršljivost prve sodbe. Zoper te odločbe ni pravnega sredstva.

¹⁷ Ta rok se računa od razglasitve sodbe a ne od vročitve, ki jo mora stranka, ki je delavna, oskrbeti.

¹⁸ Zmedo povzroča v novem postopku vročitev sodbe nasprotniku, da se doseže formalna pravnomočnost. Zaradi tega predvideva novi postopnik, da mora sodnik, kadar pobija pri enotnem sosporništvu samo kateri izmed sospornikov sodbo, odrediti po službeni dolžnosti, da se vroči sodba ostalim sospornikom v določenem roku (čl. 351). Če se vročitev sodbe ni izvršila, izreče sodnik nedopustnost pobijanja sodbe. Vse te odredbe so potrebne, ker so se obdržali stari predpisi. Bilo bi dosti bolj enostavno, da bi bila vročitev sodbe obligatorna in da bi isto opravilo sodišče in ne na pobudo strank vročitveni organ. Če je že sodišče izreklo sodbo, bi bilo logično, da pride ta sodba v podkrepitev sodne avtoritete do znanja strank, ki so interesirane.

¹⁹ Tudi ugasnitev postopka bodisi zaradi umika tožbe ali ker se odobri sodba nima ugasnitve tožbenega zahtevka za posledico. Konča samo spor. Tožilec lahko začne spor vedno na novo s tožbo.

Rešitev prizivnega sodišča je: 1. Sodba, s katero se priziv reši ali meritorno ali samo formalno, t. j. z razveljavitvijo prvostopnega postopka ali z vrnitvijo stvari sodišču prve stopnje. 2. n a r e d b a (čl. 356): gl. že poprej navedene primere.

S kasacijskim rekurzom se pobijajo sodbe prizivnega sodišča in tudi prvostopnih sodišč, kadar dovoljuje zakon rekurz per saltum neposredno na kasacijsko sodišče, zaradi: a) nedopustnosti pravne poti, b) nepristojnosti, c) kršitve zakona in napačne pravne presoje, č) ničnosti postopka ali sodbe, d) pomanjkljivosti postopka, ker se niso pretresale važne okolnosti, e) če so se stranke sporazumele, priziv opustiti. V zadnjem primeru je dopusten kasacijski rekurz samo, če se je zakon kršil ali nepravilno uporabil.²⁰

Delne sodbe se pobijajo s kasacijskim rekurzom samo, če so si stranke pridržale to pravico na naroku.

Izredno pravno sredstvo ima generalni prokurator pri kasacijskem sodišču za zaščito zakona.

Če gre za kompetenčni spor zaradi nedopustnosti pravne poti in se vložil rekurz na združene sekcije kasacijskega sodišča, se predloži izvod rekurza tudi pravdnemu sodišču. Na prefektov predlog odloži to postopek z naredbo.

Po starem zakonu je bila sodba prizivnega sodišča takoj izvršljiva. Če je kasacijsko sodišče nato prizivno sodbo razveljavilo, je nastal dolgotrajen postopek na vrnitev datjave. Novi zakon predvideva, da se s kasacijskim rekurzom spoji predlog za odložitve izvršbe ali pa se isto predlaga s samostojnim predlogom. O odložitvi izvršbe sklepa prizivno sodišče v nejavni seji (čl. 373). Isto smejo storiti tudi združene sekcije ob sporih zaradi nedopustnosti pravne poti, ob kompetenčnih sporih zaradi posebnih postopkov ali med sodišči posebnih postopkov in rednimi sodišči in končno zaradi različnih odločb kasacijskega sodišča o pravnih ali posebno važnih vprašanjih. Če stranka meni, da so združene sekcije pristojne za kak primer, mora podati zadevni predlog najkasneje deset dni pred razpravo.

Kasacijski rekurz se reši na ustni razpravi. Tej kakor tudi posvetovanju prisostvuje državni pravdnik. V nejavni seji rešijo združene sekcije kompetenčne spore, navadni

²⁰ Področje kasacijskega sodišča se je razširilo na nekatere sodbe v izvršilnem postopku, glede katerih doslej pravna sredstva niso bila dopustna. Odpadejo pa vse interlokutorne sodbe po starem zakoniku, ki so obremenjevale najvišje sodišče, in delne sodbe po tem zakoniku, tako da bo kasacijsko sodišče precej razbremenjeno.

senati pa vprašanje dopustnosti rekurza iz formalnih razlogov.

V kompetenčnih sporih in zaradi nedopustnosti pravne poti odloči kasacijsko sodišče s sodbo, ne da bi vrnilo stvar nižji stopnji. Sicer vrne drugemu nižjemu sodišču, ki mora biti enakovrstno onemu, ki je izreklo pobijano sodbo. Če je bilo vloženo preskočno pravno sredstvo, vrne stvar onemu sodišču, ki bi bilo pristojno na drugi stopnji. Prevzem postopka pred nižjim sodnikom se izvrši na predlog strank, toda ne kasneje kot eno leto po razglasitvi sodbe (čl. 392). Sicer postopek ugasne, kasacijska sodba pa obdrži svojo veljavo.

Nižja sodišča so vezana na pravna mnenja kasacijskega sodišča, ne pa tudi prizivnih sodišč (čl. 384). Če je pogrešna samo motivacija spodnjih stopenj, spremeni kasacijsko sodišče samo isto, ne da bi menjala izrek sodbe.

V postopku, ki se prevzame na spodnji stopnji, stranke ne smejo predlagati drugih zaključkov kot so jih predložile v postopku, v katerem je bila izrečena razveljavljena sodba.

Obnovitveni postopek (revocazione) je ostal nespremenjen kakor tudi opozicijska tožba. Slednja ni tožba v izvršilnem postopku, ampak upor tretje osebe zoper že pravnomočno sodbo, izrečemo med drugimi osebami, če ta sodba krši pravice tretjega.

Kar ugaja pri novem civilnopravnem postopku, je kratkost posameznih členov brez onih dolgotrajnih period, brez onih dolgoveznih določb o primerih, ki se v praksi skoro nikdar ne pripete in ki kvarijo pregled celotne snovi. Danes je treba stvari poenostaviti, postopek s čim manj zapletenimi normami in napravami napraviti lahko pristopen tudi laiku. Ureditev postopka v korporativnih stvareh je smatrati za višek novega zakonika. Ker je napravil iz sodnika regulatorja v delovnih sporih, pomeni, koliko važnosti polaga zakonodavec na ta postopek. Smernice novega režima kažejo na načelo o enotni jurisdikciji, tako da bo celo privatno in korporativno pravo zedinjeno v tem zakoniku kakor tudi v onih, ki slede. Pravdno pravo, ki je že itak emanacija javnopravnega udejstvovanja države nad zasebnim pravom, dobiva v tem značaju z uvedbo korporativnega prava večji razmah. To potrjuje načrt novega civilnega zakonika o lastninski pravici, ki je ne pušča kot pasivne pravice, v katero se oblast brez privoljenja last-

nika ne sme vmešavati, ampak hoče napraviti iz lastnine aktivni potencial, ki se bo ravnal po javnopravnih koristih. Danes, ko se državna intervencija izraža na vseh poljih gospodarstva, mora biti civilnopravni zakon tako prikrojen, da bo ustrezal novi praksi, ki se bo izcimila iz tega načrtnega gospodarstva. Načela neposrednosti, kontinuitete, koncentracije so utrpele tudi v tem zakoniku prelom s tem, da se mora odstopiti sodnemu zboru razsoja pravne stvari, čeprav je celo razpravo opravil sodnik poedinec. Vloge, ki so predvidene v postopku, govore proti načelu ustnosti. Toda vprav te vloge so dokaz, kako si je zakonodavec zamislil preprečiti zavlačevanje pravn. S tem, da je uvedel odgovor na tožbo, preden se vrši razprava, je podana sodniku možnost, da ima vse pravdno gradivo pred seboj, preden začne razpravljati, da je nemogoče zavlačevati z novimi dokaznimi predlogi pozneje pravdo, ker so ti pri poznejših razpravah izključeni. Proti koncentraciji postopka govori možnost, prenašati razpravljanje na več narokov. Toda vzlic temu se lahko reče, da je ustnost večjidel pridržana, ker je točno rečeno, kdaj se vloge lahko vložijo, nove navedbe pa so po prvem naroku izključene. Vloge morajo biti točne in popolne, kar se tiče zaključnih predlogov, le v izvlečkih pa glede ugovorov in drugih navedb, ki naj se izčrpno prednašajo na ustni razpravi pred sodnikom poedincem. Drugi ugovori, ki so izjemno dopuščeni, se morajo navajati ustno na zapisnik (čl. 184). Vsekakor so prednosti novega zakonika take, da ga odlikujejo pred drugimi. Na ta način je zavlačevanje pravn izključeno in to vrlino zakonika je le pozdraviti. Spravil je vsa navajanja pred prvo razpravo pred sodnikom poedincem, kar se je po starem zakonu vršilo morda šele na prizivni stopnji, uvedel je vsa moderna načela, omejil vse preveč formalne institucije, uspel v borbi zoper zavlačevanje, koncentriral vso pravdno zakonodajo, tudi kar se tiče drugih, posebnih postopkov, v en sam zvezek. To so vrline tega zakonika. Gotovo ima kakor vsak zakon, tudi napake, ki se bodo šele v praksi dale spoznati natančneje.